

LEON
NOVAKOVIĆ

STANJE
ČISTE DUŠE

ҚОҒАЛБАЕВ

Шәкен Қоғалбаев

**Шәкен
ҚОҒАЛБАЕВ**

**ҰРПАҒЫМ,
САҒАН АЙТАМ...**

**Алматы
2007**

ББК 84 Қаз 7-4
Қ 66

Қоғалбаев Ш.
Қ 66 Ұрпағым, саған айтам.— Алматы, 2007. — 152 б.

ISBN 9965-21-380-1

Шәкен Қоғалбаевтың бұл кітабында аяулы әкесі Молдабай Қоғалбайұлы туралы, оның қилы да қиын тағдыр жолы, адамгершілік ар-ұстамы жайлы сыр шертілген.

Кітаптың екінші тарауында автордың «Бабалар туралы» танымдық дастаны мен кейінгі ұрпағына үлгі-ұлағат өлеңдері топтастырылған. Оқырмандарға ой саларлық және толғандырарлық шығармашылығы жұртшылықты бей-жай қалдырмайды деп сенеміз.

К $\frac{4702250201}{00(05)-07}$

ББК 84 Қаз 7-4

ISBN 9965-21-380-1

© Қоғалбаев Ш., 2007

АЛҒЫ СӨЗ

*Әкем Молдабай Қоғалбайұлының,
анам Тазабала Есенбайқызының
рухтарына арнаймын.*

Мен жасым 66-ға келгенше қолыма қалам алып, өлең тұрмақ, жай қара сөз құрастырып қағаз бетіне түсірген адам емеспін. Ондай ой болған да жоқ. Дегенмен, әке-шешемнің, үлкен қариялардың айтқан әңгімелері есімде сақталып қала беретін. Өз ата-бабаларымыз туралы шежіре жинақтайтынмын. Онда да оны қағаз бетіне түсіру үшін емес, балаларым “жеті атасын білмейтін жетесіз” болып өтпесін деген мақсатпен істейтінмін.

Бір күні ұйқыда жатқанымда, сол естіген әңгімелерім желісін тауып, тізбектеліп көз алдымнан өтіп жатқан сияқтанды. Мен ол әңгімелерді өлең қылып ұйқастырып айтып жатыр екенмін. Сәлден кейін оянып, өзім таң қалдым. Бірақ бір де бір өлең шумақтары есімде қалмапты.

Біраз күн сол түсім естен кетпей жүрді. Осы көргендерімді жазайын десем жүрегім да-

уаламайды. Бір түрлі “жазу керек” деген, “оған шамаң келмес” деген екі ұдай сезім билеп жүрді.

Бір күні жазу керек деген сезім жеңіп шығып, қолыма қалам алдым.

Кім біледі, әлде көп ойланғандықтан ба, болмаса Алланың құдіреті ме, әйтеуір, ойға алғанымды өлеңмен қағаз бетіне түсіргенше ешқандай тоқтау болған жоқ. Әрине, ойдағы нәрселерді өлеңмен жеткізуде көптеген кемшіліктер бар екені белгілі ғой, дегенмен, мен ойымдағыны оқырманға жеткізе алсам, өзімді бақытты санар едім.

Менің бұл еңбегімдегі кейбір тарихи нәрселерде қателіктері болуы мүмкін. Ол үшін сіздерден кешірім сұраймын. Менің бұл әңгімелерім тек ауыздан-ауызға таралып, көзі ашық, көңілі ояу адамдардан естігендерім.

Негізгі мақсатым — ұрпақтарым өз ата-бабаларының бастан кешкен тарихи оқиғаларын біле жүрсін деген ниет еді.

ӨМІРІ ҮЛГІ АҒАЛАР

**Он екі жылдан кейін қайтып оралған
партбилет, немесе Ұлы Отан соғысының
ардагері Молдабай Қоғалбаев туралы
бір үзік сыр**

Біздің аудандық газет “Өмірі үлгі ағалар” атты айдармен материалдар беріп жүргені белгілі. Ондағы мақсат — бүгінгі қазан ортайып, киім көнерген заманда бұдан да зор қиыншылықтарға шыдас беріп, ауданымызда совет үкіметінің орнауына бел шеше кірісіп, белсене араласқан ақсақалдарымыздың сол қиынқыстау заманда жастықтарының қалай өткенін, келешек жас ұрпақ үшін бейбіт өмір орнатуға қаншама жігер-қайратын жұмсағанын бүгінгі ұрпағымызға үлгі ету еді.

Олар — біздің арқа сүйер асқар тауымыз. Тіпті “ақсақал” деген жалғыз ауыз сөздің астарында үлкен айбындылық та жатқан сияқты. Бұрынғы замандардың өзінде әр ауылдың түйінді мәселелерін сол ауылдың ақсақалдары шешкен жоқ па еді. Бірақ “ақсақал” деп аузымызды толтыра сөйлесек те, өзіміз күнде көріп жүрген олардың ішкі жан дүниесіне үңіле бермейтініміз жасырын емес. Ол жетпіс жыл-

ғы әміршіл-әкімшіл заманның жетегінде кетіп, үлкенді — үлкен, кішіні — кіші екен деп білмейтін, тілімізден, дінімізден, әдет-ғұрпымыздан, имандылығымыздан, салт дәстүрімізден айырылып, тоталитарлық өмірдің жетегінде кеткенімізден шығар.

Ауданымызда осындай ардақты атқа ие болар ақсақалдарымыз көптеп саналады. Олардың барлығы да ауылда өсіп, кейін сол отырған ауылдарының ірге тасын өз қолдарымен қалағандар. Әрқайсысын бір-бір шежіре деуге болады. Қайсысымен тілдессең де ауылдың өткеніне саяхат жасап қайтқандай боласың. Бірақ өздігінен сыр ашып, істеген ісін мақтан ету олардың табиғатына жат. Сондай ауылдың ардақты қарияларының бірі Молдабай Қоғалбаев. Ол кісінің көзінің тірісінде көп әңгімелескен едім. Менің әкеммен бір жылғы туған құрдас болатын. Жұмыс бабымен әкеммен жиі араласып, үйде жиі қонақта болатын. Әзіл-қалжыңдары жарасқан бұл кісілердің бала кезімде талай қызықты әңгімелерінің куәсі болған едім.

Балқаштың топырағында жаралып, осы жерде кіндік қаны тамған, артында қалған бүкіл ғұмырлары сол туған жермен тамырлас өткен жандардың әңгімелері де қызықты бо-

латын. Молдабай бесіктен белі шықпай жатып еңбекке араласты. Кеңес үкіметінің құрылғанын да, колхоздастыру жылдарындағы қиыншылықтарды да, аштықтан қырылған жерлестерінің аянышты тағдырын да өз көзімен көрді. Тау қопарар қайратты шағында мал соңында жүрді. Молдекең 1905 жылы № 1 ауылда кедей шаруаның отбасында дүниеге келген. Әкесі Қоғалбай қария 12 ауылда Қалибек байдың қарамағында 8 жыл жалшылықта жұмыс істеді. Молдабай он сегіз жасқа дейін әкесіне көмекші болды. Содан 1923 жылдан 1929 жылға дейін өз шаруасымен айналысып, 1930 жылдың бірінші мамырынан, бірінші қыркүйек айына дейін білім жетілдіру курсында оқиды.

Қазақтың қараша ауылында өскен баланың қиялы қиырдан шарлап, қияны шалды. Жігерін қиындық жаныған, сөйте жүріп өмір таныған Молдекең төрт айлық сауатымен 1930 жылдан 1932 жылға дейін аудандық тұтынушылар қоғамының төрағасы қызметін атқарды. Оның қайтпас қайсарлығы, жасынан жігерлілігі, тапжылмас табандылығы жұмысшылар ортасының тәлімі болса керек. Өмір мектебінің осындай қиындығы мол сынағынан сүрінбей өткен ол жұртпен тез тіл табы-

От гр-на Куталбаева Мидатбая
Проживающего в селу Заканас
Балхашской Района Алма-Атин-
ской Области.

в Окружную партийную Юнкосию
в г-р:Ташкент.

ЗАЯВЛЕНИЕ

Назначенный вами в орду разобре мое партийное дело к 29/Х с/г.
Приготовить мне представляется невозможности т.к в настоящее время
по служебной обязанности я беру работу связаную прикомандировкой
зерна и масла.

Поэтому даю свое согласие разобрать мое партийное дело без моего
присутствия т.е. законно.

Прошу вас о результатах мое партийное дело сообщить мне через
Алма-Атинскую Областную Юнкосию.

А сему

/ Куталбаев /

№

69/49

14

III

1953 г.

Адрес: Козалбаеву Молдабаю
Алма-Атинская обл., Балхашский
район, райкомтресюз.

Ваше заявление XIX партсъезду рассмотрено. Решение Комитета
Партийного Контроля при ЦК КПСС от 4/II-1953 послано для
ознакомления Вас в Балхашский райком КПК Козалбаев

Председатель Комитета
Партийного Контроля при ЦК КПСС

М. Шкирятов
(Шкирятов)

Молдабаев

Секретаря Комитета
Советов В. Р. (С)
товарищу И. В. Сталину

От бывшего члена ВКП(б)

Александр Могойлов

Заявление

Я в сентябре 1942 года был призван на мобилизацию в Советскую Армию. Находясь на военной службе в составе 44-го запасного стрелкового полка 44-й запасной бригады 16 ноября 1942 года я был принят по личному делу 44-й запасной бригады суд. конфиданс в члены ВКП(б). Исх. билет № 5986772.
С 18 декабря 1942 года по 12 июня 1944 года находился в составе действующей армии на различных направлениях фронта.
12 июня 1944 года в результате боя на город Выбор на Маральской перемычке я был тяжело ранен в голову, одно время в руку, и был контужен. Состоял без сознания на поле боя. Санта-Барбара нашей роты не был обнаружен. В течение нескольких дней я попал в плен и был доставлен в лагерь Ванько в Финляндии, где я находился по повелению раненого. Находясь в плену в безымянном положении я был вынужден ¹⁹⁴⁴ ~~идти~~ всемерно к сохранению партийного билета, ввернул первый листок, где имелся мой партийный билет, и был, под руководством партизан, какими политотделом всегда. Как во время войны немецкие солдаты я за неимением других выходов кричал во рту, и с помощью документов я шептал партизанам билета в плечо.

Во окончание войны в Финляндии 12/6 1944 Советским Уполномоченным поручили Советских плен. 12/6 1944 я был возвращен в свою родину - Ростов на Волге. Вместе с партизанами в Ростов

Ной адрес

с. Баканье, Балкашского
района А. Ма. Атышевской области

Каз. сср
Балкашский район, пер. Союз

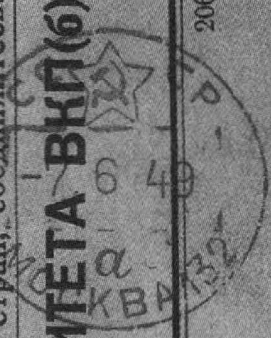
Карабаев, Молдабаев.

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

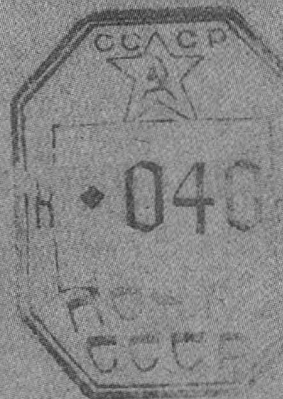
ПРАВЛЕНИЕ ДЕЛАМИ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА ВКП(б)

МОСКВА, Старая площадь, 4.

206

МОСКВА, 132
СТАРАЯ ПЛ. 4
ЦК ВКП(б)

ПРАВительственная

Алма-Атин. обл.

Балхашский район

село Баканас

Райпотребсоюз

Қоғалбаеву Ш

74

№

сып, алаңсыз араласып, жұртты сөзіне сендіріп, ісіне сүйсіндірген табандылығымен таңдандырады. Одан екі жылдай осы мекемеде мемлекеттік сауданың жергілікті комитетінің төрағасы қызметін атқарып, Қоғалы ауданына жіберілді. Мұнда Сарыөзек станциясында бір жылдай № 12 мектепте сауаттандыру жұмысымен айналысып, 1935 жылдан 1939 жылға дейін осы ауданның Ленин атындағы колхозында қойма меңгерушісі болып қызмет атқарады. Молдекең бұдан кейін бір жылдай сатушы болып жұмыс істеп, туған жерге 1940 жылы қайтып оралады.

“Мың істі шала білгенше, бір істі дана біл” деген аталарымыздың данышпандық сөздерін есте берік сақтаған ол ауданға қайтып оралғаннан кейін де бұрынғы кәсібін одан ары жалғастырып, аудандық тұтынушылар қоғамына жұмысқа орналасады. Осы жылдан бастап қойма меңгерушісі болып істейді. Бірақ, бір күнде дүңк ете түскен “соғыс” деген суық сөз ауылдағы азаматтарды батысқа қарай аттандырды. Фашистік Германияның тұтқиылдан жасаған опасыздығының шарпуы Молдабайға да жетіп, 1942 жылдың 16 қыркүйегінде соғысқа аттанып, осы жылдың бесінші желтоқсанына дейін Алматы қаласында № 147

Батыс атты әскерлер полкында қызмет етіп, сол жылдың желтоқсан айының 22 жұлдызында Оңтүстік Кавказ майданына аттанды. Мұнда ол Ордженикидзе өлкесінде Моздок қаласын азат етуге қатынасып, Краснодар өлкесінде, Дондағы Ростов қаласында болды.

1943 жылдың 22 ақпанында Таганрогта ауыр жарақаттанып, айға жуық Ростов қаласында госпиталда болып, Свердлов облысының жоғарғы Салда қаласындағы № 1845 госпиталға ауыстырылды. Аталған госпиталда 1943 жылдың 12 наурызынан 22 тамызына дейін жатты. Госпиталдан жазылып шыққаннан кейін Элан станциясында 44 батыс бригаданың бірінші батальонының бірінші ротасында болып, 1944 жылы 22 наурызында Ленинград майданына жіберілді. 1944 жылы 10 маусымда шабуылға шыққан Молдакең жеке өзі майдан даласынан екі немісті тұтқындап, штабқа алып келеді. Бұдан кейін жолдастарымен бірге үш немісті қолға түсіреді. Осы еңбектері үшін ол “Қызыл Жұлдыз” орденімен марапатталды. Одан кейін жаудың қорғанысын бұзып шыққаны үшін ІІІ дәрежелі Даңқ орденіне ұсынылады.

1944 жылы 11 маусымда біздің әскерлер шабуылға шығып, қатты атыс басталады. Осы

атыста Молдабай Қоғалбаев қолынан және басынан ауыр жарақаттанып, Финдердің қолында тұтқындалады. Қолға түскен Молдакең Финляндияның Ханке қаласында ауруханада есін жияды. 1944 жылдың он екінші маусымынан бірінші қазанға дейін ауруханада болған ол қазан айының 13 жұлдызында Совет Одағына оралады. Дондағы Бобрик қаласында мемлекеттік тексеру жүргізіліп, осы тексеруден кейін Молдабай соғысқа жарамсыз деп табылып, № 29 шахтыға жұмысқа жіберіледі. 1945 жылдың 22 ақпанынан 10 қазанына дейін жұмыс істеген ол сол жылдың бірінші желтоқсанында туған жерге қайтып оралады. Ол елімізге қарақшылықпен басып кірген жендеттермен аяусыз жағаласты. Бірнеше рет аузын арандай ашқан ажалдан өзінің жаужүректігінің арқасында аман қалды. Ауылда жүргенде Коммунистік партия мүшесіне кандидат болып аттанған ол қайнаған соғыстың ортасында жүріп мүшелікке өтті.

Төсқалтасында жүрген партиялық билет оған көп күш-қуат берді. Отанын қанды шеңгел қарақшылардан азат ету жолында коммунистік рухпен, коммунистік жігермен шайқасты. Тұтқында болып, фашистер тексерген кезде де, партия билетінің нөмірі, өзінің

әкесі мен аты және партиялық өтілі жазылған парағын жыртып алып, қалған бөлегін өртеп жібереді. Тексеру кезінде жыртып алған паракты аузында сақтап, аман алып қалады.

Партияның адал ұлы, оған шын берілген Молдакең ауылға келгеннен кейін де қарап жатпай, партиялық билетін қайтарып алу үшін жоғары жақтарға арыз жазады. Бір ғажабы сол жазылған арыздар мен оған қайтарылған жауаптардың барлығы да толық сақталған. Бұдан біз Молдакеңнің өте ұқыпты кісі болғандығын көреміз. 1945 жылдан басталған құжаттардың 47 жыл бойы сақталуы кімді де болса таңқалдырмай қоймайды. Іс қағазына рет-ретімен тігілген бұл құжаттардың бірен-саранының су тиіп, жазулары көмескіленгені болмаса қалғандары айы, күні, жылымен толық көрсетіліп, өз мәнінде сақталған. Сол сарғайған қағаз беттеріндегі дүниелерді халыққа түсінікті болу үшін өз қалпында беруді жөн көрдік.

Партиялық билетті қалпына келтіру жөніндегі алғашқы өтініш аудандық партия комитетінің сол кездегі бірінші хатшысына жолданған. Өтініш 1945 жылдың қараша айының 21 жұлдызында жазылған. Қағазға су тигендіктен өтініштегі сөзді толық келтіре

алмадық. Кімнің атына жазғаны да белгісіз. Жазу өшіп қалған. 1946 жылы Шілде айының 14 жұлдызында Алматы облыстық әскери комиссариаты саяси бөлімінің бастығына жазған түсініктемесінде партиялық билеттен қай жерде, қандай жағдайда айырылғандығы туралы айтылған. Облыстық саяси бөлімнен келген шақыру қағазға мынандай жауап қайтарылған.

Алма-Ата, Красноармейская 69, Облполитотдел Толкачеву Выехать Ташкент не могу, согласен мое дело разбирать заочно. Заявление почтой Когалбаев. 26. X. 1946 г.

Алма-Ата, Красногвардейская 69, Облполитотдел. Толкачеву Командировать Ташкент Когалбаева не можем. Занят работой хлебозаготовки. Райком Смагулов, РайПО Даутов.

Бұдан кейін Молдекең өз өтінішін жолдайды. Онда былай деп жазылған.

От гр-на Когалбаева Молдабая

В окружную партийную комиссию в г. Ташкент

Заявление

Назначенный Вами срок о разборе моего партийного дела 29. X. 1946 г. присутствовать мне не представляется возможности, т. к. в настоящее время по служебной обязанности по месту

работы, занят приемкой госпоставок зерна и масла.

Поэтому даю свое согласие разобрать мое партийное дело без моего присутствия, т. е. заочно.

Прошу Вас о результатах моего партийного дела сообщить мне через Алма-Атинский областной военкомат:

К сему Кагалбаев.

Бұдан кейін 23 қаңтар 1947 жылы Орталық Комитетке И.В. Сталиннің атына апелляция жазады. Текстін жазуы көрінбегендіктен келтіре алмадық.

Орталық Комитеттен 4 көкек 1947 жылы екінші рет хат келді.

Тов. Когалбаеву Молдабаю, Каз. ССР. Алма-Атинская обл. Балхашский р-н. с. Баканас, Райпотребсоюз.

20 мая 1947 г. в 11 часов утра на заседании Парткомиссии при Политуправлении Сухопутных Войск будет рассматриваться Ваше дело. Просим Вас к указанному сроку явиться в Москву.

Если Вы не можете явиться на заседание Парткомиссии и согласны на заочное рассмотрение Вашего дела сообщите нам.

Ответ. Секретарь Парткомиссии при Сухопутных Войск Ерохин.

Осы жылдың қыркүйек айында Москваға парткомиссияның шешімі келмегені жөнінде аудандық партия комитетінің бірінші хатшысы Т. Толыбековтың атынан тағы қатынас жіберіледі. Оған ешқандай жауап келмегеннен кейін 29 наурыз 1948 жылы аудандық партия комитетінің хатшысы Нұрпейісовтың атынан Москваға тағы да қатынас қағаз жіберіледі. Содан Қоғалбаев Молдабайдың атына Москвадан мынандай қатынас келеді.

Тов. Когалбаеву Молдабаю Каз. ССР. Алматинская обл. Балхашский район, с. Баканас, Райпотребсоюз.

“16” августа 1948 г. в 11 часов утра на заседании Парткомиссии при Главном Политуправлении Вооруженных Сил будет рассматриваться Ваше дело. Просим Вас к указанному сроку явиться в Москву.

Если вы не можете явиться на заседание Парткомиссии и согласны на заочное рассмотрение Вашего дела, сообщите нам.

Член парткомиссии при Главном Политуправлении Вооруженных Сил, полковник Чурсин. 12 июля 1948 г.

Бұл шақыруға жұмыс жағдайымен Молдабай бара алмай қалады да партиялық іс қаралмай, 6 маусым 1949 жылы қайтадан шақыру

қағазы келеді. Оған қаражаттың жоқтығынан бара алмайтындығын, сырттай қарай беруге келісетіндігін айтып хабар жібереді. Бір айдан кейін Молдакенді партия қатарына қайтадан алуға жоғары жақтың келісім бермегені жөнінде хабар келеді. Осыдан кейін Молдабай Қоғалбаев И.В. Сталиннің өзіне хат жазады.

Генеральному секретарю ЦК ВКП(б) тов. Сталину Иосифу Виссарионовичу.

От бывшего члена ВКП(б) Когалбаева Молдабая.

В сентябре 1942 года был призван в ряды Советской Армии. Ушел я на фронт кандидатом партии. 16 сентября 1943 г. перед одним предстоящим боем я подал заявление о принятии меня в члены ВКП(б). Если погибну на поле брани, то хотел погибнуть коммунистом. С этого дня был принят в члены ВКП(б) № билета 5986772.

С момента мобилизации в ряды Советской Армии до июня месяца 1944 года находился в действующей армии на различных направлениях фронта. 12 июня 1944 года при наступлении на город Выборг на Карельской перешейке был ранен в голову и руку. Имея контузии без памяти, остался на поле боя. Не обнаруженной нашей санчастью я попал в плен, где лечился в госпитале

до репатриации Советских граждан из Финляндии, т. е. до 13 октября 1944 г.

Находясь в плену в безвыходном положении задумывался над сохранением партийного билета. Вырвал первый листок из партбилета, где указывается фамилия, имя, год рождения, партстаж и каким политотделом выдан, остальную часть сжег. При обыске немецкой полицией этот листок хранил во рту.

С 13/-44 г. вернувшись по репатриации по 2/II-45 г. в г. Сталиногорск проходил госпроверку. В это же время, т. е. 15/II-1945 г. я обратился в политотдел НКВД г. Сталиногорска с заявлением о восстановлении меня в рядах партии. На что они мне сообщили, что мое партийное дело направлено в Главное Политуправление Советской Армии. Как выяснилось после, оно направило мое дело в политотдел Алма-Атинского облвоенкомата на рассмотрение.

Партийная комиссия при Алма-Атинском облвоенкомате 24/IX-1946 г. в моем личном присутствии рассмотрел мое партийное дело и решило восстановить меня в рядах партии и было послано на утверждение окружной партийной комиссии. Политуправление Туркестанского Военного округа, которое рассмотрев мое партийное дело 13/XI-1946 г. вынесло решение: "Счи-